

Raivostunut kansa ja keskiäkäinen kriitikko

Ylen Suomen Marsalkka -elokuva nousi yhdeksi loppukesän tärkeimmistä puheenaiheista suomalaisessa mediassa. Kansa raivostui, kriitikot närkästyivät ja sosiaalinen media täyttyi kommenteista, ennen kuin kukaan oli nähnyt itse elokuvaa. Miten Marski-kohu syntyi, ja kuka sen rakensikaan?

Suomen Marsalkka -elokuvan synnyttämä kohu oli tavallaan käsikirjoitettu sisään Ylen hankkeeseen. Siinä ei ollut kyse pelkästään halpatuotantona tehdystä elokuvasta, vaan myös – ja ennen kaikkea – elokuvaprojektia seuranneesta tv-sarjasta¹, suomalaista sankaruutta päivittäneestä kampanjasta ja verkkosivustosta² sekä sissimarkkinoinnin keinoja hyödyntäneestä mediapöhinästä. Tarkemmin sanottuna Marski-projekti oli cross media³ -hanke, joka hyödynsi erilaisia julkaisualustoja ja levisi viruksen tavoin mediasta toiseen.

Varsinainen kohu syntyi, kun paljastui, että elokuva oli tehty pienellä budjetilla Keniassa ja pääosan esittäjä oli tummaihoinen. Lisäksi taustalla kummitteli Markus Selinin surkuhupaisia piirteitä saanut elokuvaprojekti Mannerheimista. Ylen hankkeesta ei tullut Marski-myyttiä pönkittävää suurelokvaa, vaan jotain ihan muuta. Odotuksia rakennettiin, pettymyksiä koettiin.

Debatti oli malliesimerkki median rakentamasta kohusta, jota se itse raportoi ikään kuin mitä tahansa ulkopuolista ilmiötä. Iltaapäivälehdet nosti-



Yle/Erkko Lyytinen

Toimittajat rakensivat tummaihoisesta Mannerheimista kohun ennen kuin kukaan oli nähnyt itse elokuvaa.

vat Marskin elokuun toisen viikon pääuutisaiheeksi. Vajaan viikon intensiivisen vaiheen jälkeen kohu aiheesta jatkui vielä reilun kuukauden ja lopahti siinä vaiheessa, kun itse elokuva ja sen teosta kertova tv-sarja⁴ esitettiin yleisölle. Myös kampanja sankaruuden päivittämisestä jäi täysin elokuvan varjoon.

Tässä tekstissä pohdin median tapaa rakentaa Marski-kohua. Ensisijaisena aineistona käytän *Iltalehden*, *Iltä-Sanomien* ja *Helsingin Sanomien* kirjoittelua. Nämä kolme mediaa julkaisivat aiheesta elo-syyskuussa toistasataa juttua. Edellisiä satunnaisemmin viittaa muuhun aihetta käsittelevään aineistoon, kuten muihin uutisjuttuihin, kommentteihin, verkkokeskusteluihin ja sosiaalisessa mediassa tehtyihin parodioihin Marski-kohusta.

Lähden siitä, että kiinnostavinta aiheessa ei ollut elokuva eikä edes sen tekemisestä kertova tv-sarja, vaan kohuksi kutsuttu julkisuuden näytelmä. Tuota näytelmää kirjoittivat ja siinä näyttelivät myös aihetta seuraavat toimittajat. Ohjaajaa tällä näytelmällä ei varsinaisesti ollut, vaikka joku ehkä haluaisi nimetä ohjaajaksi *Operaatio Mannerheimin* tuottajan Erkko Lyytisen, käsikirjoittaja Emma Taulon tai muun tekijätiimin. Pikemminkin kyse oli medialle tarjotusta syötistä tai vihjeistä, johon media tarttui. Kohun pääosaan nousi kaksi fiktiivistä hahmoa: raivostunut kansa ja keskiäkäinen kriitikko.

Kun asetelma on tämä, perinteinen journalismikritiikki käy hankalaksi. Ei ole juurikaan mieltä arvioida, kuinka perustellun tai tasapuolisen kuvan todellisuudesta journalismi esitti. Todellisuus oli tässä tapauksessa ensi sijassa mediassa rakennettua todellisuutta. Siksi käsittelen ensi sijassa sitä, miksi kohu ylipäätään syntyi ja mitkä olivat sen käyttövoimat. Lopuksi pohdin, miten hyvin uutismedia ja toimittajat tiedostivat oman roolinsa julkisuuden näytelmän rakentamisessa? Tunnistavatko toimittajat olevansa osa ilmiötä vai pelkästään sen raportoijia?

Operaatio ”Kansa raivostui”

”Kansa raivostui kansan raivostuessa kansan raivostumisesta”, otsikoi parodinen uutissivusto Lehti (9.8.2012) hieman ennen Marski-kohun puhkeamista. Otsikko oli enteellinen, ja Lehden verkkokeskustelussa se liitettiinkin viikkoa myöhemmin mustan Marskin paljastumiseen⁵.

Kansan raivostumisen tulkkinä toimii tällä kertaa Iltalehti, joka käynnisti varsinaisen Marski-kohun muutamaa päivää ennen elokuvan tiedotustilaisuutta omalla skoopillaan. Joku oli vuotanut Iltalehdelle tiedot, jotka oli tarkoitus kertoa 16.8.2012 tiedotustilaisuudessa. ”Ylen salattu yllätys: MUSTAIHOINEN MIES Mannerheimiksi (IL, etusivu 14.8.2012). Sisäsvun jutussaan lehti tarkensi ”Ylen Mannerheim-elokuvan pääosaa esittää afrikkalaissyntyinen, englantia puhuva mies”. Itse jutussa tiukattiin Ylen toimitusjohtajalta Lauri Kiviseltä, ”onko kyseessä rienauselokuva” ja ”mediavedätyt”. Jutun oli kirjoittanut Iltalehden viihdetoimittaja Leena Ylimutka.

Kohua ruokki myös se, että Ylessä oli päätetty, ettei aihetta kommentoida ennen 16.8.2012 järjestettävää tiedotustilaisuutta. Tämä oli omiaan lisäämään uutis-

dian kiinnostusta ”salamyhkäiseen” hankkeeseen. Yle Areenassa⁶ suorana lähetetyssä tiedotustilaisuudessa tunnelma olikin käsin kosketeltavan jännittynyt ja jopa jätävä. Tekijät ja muut Ylen edustajat joutuivat lähes kirjaimellisesti syytetyn penkille. Oltiin herkkien asioiden äärellä. Oliko suurmies joutunut pilkan kohteeksi? Oliko mediaa vedätetty? Tilaisuuden pääosaan nousi eturivissä istunut ja tiukkoja kysymyksiä tehnyt Ylimutka, joka tivasi moneen kertaan, ketkä hankkeesta olivat vastuussa ja oliko Ylen toimitusjohtaja tietoinen hankkeesta.

Seuraavina päivinä Iltalehti jatkoi tehokkaasti synnyttämänsä kohun rakentamista. Marski oli lehden tärkein uutinen seuraavan kolmen päivän ajan (15.–17.8. 2012): aiheesta oli vinkki etusivulla, sille oli omistettu lehden ensimmäinen aukeama ja lisäksi myöhemmin pari sivua. Vielä viikonvaihteen numerossakin (18.8.2012) lehti omisti aiheelle lähes 4 sivua, vaikka Mikael Jungnerin sydänkohtaus olikin jo syrjäyttänyt sen ensimmäisen aukeaman ja pääuutisen paraatipaikalta.

Kirjoittelua leimasi vahva moraalinen närkästyks: syytteet rienauksesta, vedätyksestä ja harhaanjohtamisesta toistuivat useaan kertaan. Iltalehti rakensi aiheesta skandaalia ja moraalista paniikkia. Tässä suhteessa esimerkiksi Ilta-Sanomien uutisointi poikkesi selvästi Iltalehden linjasta. Ilta-Sanomilla ei ollut asiassa samanlaista omaa agenda: se käsitteli samoja aiheita vähemmän dramaattisesti ja pienemmin moraalisiin äänenpainoin. Tässä suhteessa Ilta-Sanomat oli lähempänä Helsingin

Sanomia, jossa musta Marski sinänsä ei synnyttänyt moraalikeskustelua rienauksesta. Sen sijaan sekä Ilta-Sanomissa että Helsingin Sanomissa nimettiin Ylen projekti vedätykseksi.

” Iltalehti rakensi aiheesta skandaalia ja moraalista paniikkia.

Iltalehden tapaa rakentaa kohu Marski-projektista voi lähestyä skandaalin ja moraalisen paniikin käsitteillä. Skandaaleja paljon tutkinut John B. Thompson (2000) määrittelee skandaaleille kaksi keskeistä tunnuspiirrettä. Ensinnäkin niissä on tavalla tai toisella kyse moraalisten rajojen ylittämisestä ja uudelleenmäärittelystä: joku on tehnyt jotakin, mikä julkisuudessa määritellään sopimattomaksi. Toiseksi skandaalit peilaavat symbolista vallankäyttöä, jonka ytimessä ovat maine ja luottamus. James Lull ja Stephen Hinerman (1997) ovat verranneet mediaskandaaleja moraalisiin paniikkeihin ja todenneet, että molemmissa on kyse olennaisesti juuri moraalisten rajojen ylittämisestä ja koettelusta. Moraalisia paniikkeja lietsomalla pyritään luomaan ideologista yhteenkuuluvaisuutta ja lujittamaan hallitsevaa sosiaalista järjestystä.



Kohua ruokki myös Ylen salamyhkäisyys. Tuottaja Erkki Lyytinen toimittajien tentattavana 16.8.2012 järjestetyssä tiedotustilaisuudessa.

Skandaaliuutisoinnin määrällistä kasvua selitetään usein tabloidisoitumisella; koska kohut ja skandaalit myyvät hyvin, niistä on tullut iltapäivälehtien ja samalla muunkin median toiminnan ydintä. Toinen skandaalien yleistymistä vauhdittanut tekijä on internetin ja sosiaalisen median nousu. Internetin online-uutispalvelut vaativat keskeytymätöntä juttuvirtaa, ja juorut sekä skandaalit ovat halpa ja kätevä vastaus tähän tarpeeseen. (Tumber & Waisbord 2004; Tumber 2004; Juntunen & Välvirronen 2008.) Lisäksi sosiaalisessa mediassa syntyvät kohut ruokkivat uutis-mediaa.

Jälkikäteen arvioiden Marski-projektista ei syntynyt varsinaista skandaalia, sillä muut mediat eivät juurikaan tarttuneet Iltalehden tapaan kehystää aihe moraalisena ongelmana. Silmiinpistävää oli esimerkiksi se, että maakuntalehdissä aihetta käsiteltiin varsin neutraalisti ja monipuolisesti. (esim. Keskiuomalainen 17.8.2012; Aamulehti 27.9.2012; Savon Sanomat 28.9.2012) Lehtien keskustelupalstoilla ja sosiaalisessa mediassa esitettiin mustasta Mannerheimista ja Ylen roolista varsin tiukkoja kannanottoja, mutta sielläkin keskustelu oli kokonaisuutena varsin kirjavaa, ja hanke sai paljon myös puolustajia.

Maakuntalehdet eivät lähteneet mukaan Mannerheimkohun rakentamiseen vaan käsitelivät aihetta neutraalisti.

PERIANTAINA 28.9.2012

Vastaava päätoimittaja: Jari Toununen
Toimituspäällikkö, päätoimittajan varainen: Seppo Rönkö
Toimitusjohtaja: Mauri Luukkainen

Artikkelitoimittajat: Vesa Kirkkainen, Seppo Kononen
Sähköposti: artikkelit@savonsanomati.fi, etunimi.sakunen@savonsanomati.fi

NIMELLÄ Matti Pietiläinen

Minä, pappa ja Mannerheim

Niin useamman vuoden ajan ensimmäisenä Carl Gustaf Emil Mannerheimin, kun aamuilla herään. Marskilla hiljolla huoneeni seinällä valokuvan karvahairtu päätästä ja jousi kassaan hiljoksisen jättämä västerrenytty tai leivustalla lehtipöytä.

Sillä vasta kuka Mannerheimin elokuvasta löihti näyttämään substaatumistani yhteen lehtien Suomen merkiköhenkiköistä. Vauha painokohdasta oli kyllä minulle tiedossa. Ei kuitenkaan kukaan olevin viikkokäännyksillä, vaan pappani. Hän antoi arvostustaan minulle esittämällä minulle, koska oli maanantai siinä öljyväripainokassan kopion, jota jätti varmasti saia alijärjestä perustama.

Yli 90-vuotias, jatkossaan haavoittunut pappani oli neljä viikkoa leivostaanmutta paljon lokerut ja hyvät viisat mielit. Olin halunnut keskustella hänen kanssaan Mannerheimin elokuvasta selvitäkseen omia ajatuksiani.

Pappi on edelleen elossa mutta lukuunottamatta kukaan muuta Mannerheimin ei maaha. Valkoisinakin kerkeittäni hetkeksi, Voin vain arvella, mitä pappani ajatteli elokuvasta ja mitä yspäivöistä kokkaamisesta.

Hän saattai sanoo nirkkayttä saareksia. "Aikoinen linnut tuulilakasteilla Vieslerossa, keltanaoissa."

Todennäköisemmin hän kuitenkin naurahasti ja ajatteli: "Saa olla vamma, että Mannerheimin ollut mikään pyhäkouhokka."

Minulla on pappa, joka on opettanut, että pienille ja isoille asioille on eri lokerot.

Uppokätkötenä olisi silti sama. Marski oli ylipäätään, joka ei jaksanut vaan lokerot puoleksi. Hän ei lokerotun oodissa paualsin ja valokotin erää talvi- ja jatkossaa.

Olin vasta aloittelijana, kun pappani ensimmäisen kerran kertoi kotonaan kirkkiryökän. Talvitoita oli vielä edessä. Kun suojelekkavastaperit tai kuituttamaan aitaansa. Yksi talon ryökästä ei ollut perillä, upseerin ajatusmaailmasta, vaan pyysi tulla tapakassaan.

"Valkoinen" upseeri tempoi pöytätoilin kordonaan, oivitti siltä "pöytästä" ja saanoi: "Tässä minulle tulla."

Pappani, muori suojelekkavaltainen, nähti tilanteen, joka muutti hänen maailmanlaajuisensa. Pöytä.

Ensiarvokäden mukaan Mannerheimin elokuvan on luono. Siinä kiltoistunutta ja on mahdollisuus antaa tähtensä tästä tilasta.

Doonkiri on tarinan kannalta ongelmaton. Tarinaa kumotelevan kensalain läpöni maikkavilkussa meidän valokotiemme on todennäköisesti muuta.

Ensimmäisistäkin nähdessä mutta Mannerheimin luvassa väkän. Mannerheimin elämästä edes hitusen pehkytyksen ei pitänyt yllätyä, että hän on ollut, laurasti pyytävyyttä, siä meikkoinen tärkköillä ja maistat maistamisain valkoinen vain kerran.

Silti, hän oli ja on arvostettu sotatanskeri.

Sillä, hänen ei pitänyt olla pyhä.

Meillä on elokuvia, jossa muori muunkin valkoisoinen historiallinen henkilö on muuta. Meillä on tuottaja, joka ei ollut laajasti tätä päivää, ja aikoo yllätyä, miten paljon kiehtii tunteita elokuvallaan nostattaa. Meillä on muortajan puhut tappokakakissa.

Meillä on kangasalainen perustamalaisten kuntavaalehdokas, joka nauttii kampanjoista myynnillä paikkaa teostilla "Minun Mannerheimin on valkoisoinen".

Meillä on myös historiallinen Mannerheim.

Hän ei taistellut valkoisten puolella tummalhoista vastaan vaan Suomen puolella bolsevoimia ja Neuvostoliittoa vastaan. Hän ei myöskään taistellut liberaalin puolella rasistisia vastaan.

Minulla on pappa, joka on opettanut, että pienille ja isoille asioille on eri lokerot. Hän ajatteli Mannerheimin elokuvan pienen lokeron, vaikka se olisi hyvät tai yllytyt. Se on elokuvan.

Muori muori sotaveteraanin tavoin pappani olisi vähintään hiljaa mielestään hämmennytyt. Kummelsuisti nurteen kööppien tarvetta leivuttaa Suomi venettä.

Olen kuitenkin varma, että entisen itsensäkin hän saattai kaikille lokerokalle samman ohjeen: "Merkitä selvitäks seonkokuksia ja otakaa liiseli."

Mannerheimista on tehty useampi kuin yksi pronssiopas, joten hänen on kerättävä vähän enemmän - kuultaanakin.

MUUT LEHDET

Oliko Marski-kohu sitten varsinainen skandaali vai ei, on tavallaan sivuseikka. Mediaskandaaleissa olennaista on kuitenkin median, tai tässä tapauksessa ensisijaisesti Iltalehden, pyrkimys rakentaa aiheesta skandaalia.

Moraalinen paniikki

Iltalehden moraalinen närkästys kohdistui lähinnä kahteen asiaan, mustaan Mannerheimiin ja Ylen rooliin. Tarkennettuna: tummaihoisen pääosan esittäjä merkitsi Mannerheimin ja suomalaisten sotaveteraanien perinnön rienausta, ja Yle puolestaan oli kyseenalaistanut yhteiskunnallisen asemansa julkisen palvelun mediana ja käyttänyt väärin lupamaksajien rahoja.

Iltalehti kertoi 16.8.2012 etusivullaan, että ”kansa tyrmaa mustan Mannerheimin” ja myöhemmin sisäsivulla, että ”veteraanit järkyttyivät Mannerheim-näyttelijästä”. Tosin itse veteraaneja ei jutussa haastateltu, ainoastaan heidän edusmiehiään, Suomen Sotaveteraaniliiton toiminnanjohtajaa Markku Seppää ja Rintamaveteraaniliiton puheenjohtajaa ministeri Matti Louekoskea. Iltalehden haastattelusitaattien perusteella myöskään he eivät vaikuttaneet asiasta erityisen järkyttyneiltä. Sepän ja Louekosken kommentit olivat varsin mietoja: ”pikkusen outo juttu” ja ”oudolta kuulostaa”. Kun lähinnä ihmettelyä kuvaavia sitaatteja kehystettiin otsikoinnilla ”järkyttyivät” ja ”rienaamista”, reaktioita saatiin toki voimistettua. Kansan tyrmäys perustui lehden tekemään gallup-kysymykseen ”Soveltuuko mustaihoisen Mannerheimin rooliin?” Tuloksen mukaan 13 prosenttia vastaajista hyväksyi väitteen ja 87 prosenttia ei hyväksynyt. Tulos oli johdonmukainen tilanteessa, jossa kukaan Ylen tekijätiimin ja johdon ulkopuolinen ei ollut nähnyt elokuvaa ja gallupin vastaajat arvioivat väitettä ensisijaisesti Iltalehden kertomien tietojen varassa.

Samanlainen dramatisointi näkyi Iltalehden kirjoittelussa myöhemmin, kun se haastatteli Ylen Marski-projektiin liittyneessä *Päivitetään sankaruutta* -kampanjassa mukana olleita. 28.8.2012 Iltalehti kertoi ”tyrmistyneen” puolustusvoimain entisen komentajan Gustav Hägglundin sanoneen ”Minua vedettiin nenästä” ja Simon kunnanjohtajan Esko Tavian sanoneen ”Koin äkkisokin”. Myöhemmin Tavia otti yhteyttä Ylen tekijätiimiin ja kertoi, että hänen sanomisiaan oli vääristelty. Myös Hägglund vaikutti itse elokuvan nähtyään varsin leppyneeltä: ”Elokuvaa katsoessa häntä ei häirinnyt ollenkaan, että näyttelijä olikin musta mies” (IL 29.9.2012). Kenialainen satu -otsikolla julkaista Hägglundin haastattelu korosti elokuvan fiktiivistä luonnetta. Myös muualla elokuvaa oli arvioitu afrikkalaisena satuna (HS 27.9.2012). Tämä ei kuitenkaan estänyt Iltalehteä arvioimasta elokuvaa myöhemmin faktana. ”Mitä valheita” -otsikolla julkaistu juttu (IL 7.10.2012) oli poiminut elokuvasta kymmenen valhetta Mannerheimin elämästä. Myöhemmin, elokuvan ensi-illan jälkeen Iltalehti tiivisti elokuvan annin kansijuttuunsa: ”Marskista tehtiin vaimon-hakkaaja” (IL 27.9.2012).

Toinen moraalisen närkästyksen kohde suuntautui Yleen, jonka johtoa Iltalehti hiillosti useissa haastatteluissa ja jonka toimintaa paheksuttiin vuolaasti. Ensin Iltalehti kohdisti huomionsa siihen, ettäokuva oli tehty ”halpatyövoimalla” ja sen pääosan esittäjälle oli maksettu vain ”800 euroa koko tuotannosta” (IL 16.8.2012). Seuraavana päivänä syytteet halpatuotannosta vaihtuivat moitteiksi tuhlailusta: ”Leffan sivutuote nieli 150 000 euroa” (IL 17.8.2012).

Iltalehti päätteli, että myös Ylen uutistoimintaa oli Marski-projektissa huijattu: ”Näin Yleä huijattiin. Yle uutisoi omasta Mannerheim-elokuvastaan näyttävästi, vaikka ei tiennyt edes sen minibudjetista” (IL 16.8.2012). Haastattelussa Ylen päätoimittaja Atte Jääskeläinen kuitenkin totesi, ettei Yle uutisoinut aiheesta alkuvaiheessa pääuutislähetyskäsittelyssä, kuten Iltalehti oli aiemmin väittänyt. Itse asiassa Ylen uutisissa aihetta käsiteltiin alkuvaiheessa selvästi vähemmän kuin muissa valtakunnallisissa medioissa, kuten iltapäivälehdissä tai Helsingin Sanomissa. Ylen uutis- ja ajankohtaisohjelmat tarttuivat aiheeseen laajemmin vasta elokuvan tultua ensi-iltaan syyskuun lopulla. Iltalehden Yle-kritiikki ei saanut kovin vahvaa vastakaikua muualla mediassa. Sen sijaan lehtien keskustelupalstoilla ja sosiaalisessa mediassa vaadittiin Iltalehden uutisoinnin innoittamana joissakin poliitikkojen puheenvuoroissa Ylen rahoitukseen remonttia.

Iltalehden Marski-kirjoitteluun mahtui runsaasti myös toisenlaisia juttuja, joiden näkökulma ja tyyli poikkesivat selvästi lehden päälinjasta. Marski-myytin päivittämistä pidettiin tervetulleena (esim. ”Marskin myytti murskaksi” IL 17.8.2012), ja Ylen tekijätiimiltä kysyttiin sen omista projektiin liittyneistä tavoitteista. Myös Ilta-Sanomat omaksui aiheeseen selvästi toisenlaisen linjan. Paikoitellen se myötäili Iltalehden nostamia teemoja: ”Kansa käy kuumana Ylen elokuvasta” (IS 15.8.2012) ja ”Huijasiko Yle suomalaisia?” (IS 16.8.2012). Toisaalta Iltalehden tapainen moraalinen paatos ei näkynyt sen kilpailijassa läheskään yhtä vahvana.

”Elokuva ei ole ennakkokohun arvoinen”

Mielenkiintoisen vertailukohdan Iltalehden kirjoittelulle muodostaa Helsingin Sanomien ja muutamien muiden lehtien elokuvakriitikoiden tapa käsitellä aihetta. Elokuvakriitikoille musta Mannerheim ei ollut päivittelyn aihe, sillä kriitikot ovat tottuneet käsittelemään elokuvia fiktiona. Sen sijaan se tapa, jolla elokuvakriitikot yhdistivät Ylen pienen budjetin Marski-elokuvan Markus Selinin toistaiseksi toteutumatta jääneeseen suurelokuvaan, on kiinnostava.

Tämä lähinnä keski-ikäisille elokuvakriitikoille tyypillinen tapa tiivistyy osuvasti Helsingin Sanomien elokuva-arvion otsikkoon ”Ylen Mannerheim-elokuva ei ole ennakkokohun arvoinen” (hs.fi 26.9.2012). Sama kriittinen suhtautuminen näkyi arvioissa *Operaatio Mannerheim* -tv-sarjasta: ”Mannerheim lähtee BB-taloon” (HS 27.9.2012), ”Mannerheim-vitsi vanheni kesken tarinan” (HS 2.10.2012).

Elokuvan vertaaminen ennakkokohuun on mielenkiintoista, kun ottaa huomioon, että kriitikot ja Helsingin Sanomat itse osallistuivat kohun rakentamiseen. Marski-kohun käyttövoimana ei ollut pelkästään Iltalehden lietsoma moraalinen paniikki, vaan yhtä lailla vertailu Selinin elokuvahankkeeseen. Iltalehden paljastettua Marski-projektin taustoja ennen Ylen tiedotustilaisuutta seuraavaksi aiheeseen tarttui näkyvästi nimenomaan Helsingin Sanomat, joka julkaisi kulttuurisivuillaan lähes kokosivun jutun elokuvan pääosan esittäjästä Telley Savalas Otienosta (”Tässä on YLEn Mannerheim, HS 15.8.2012). Helsingin Sanomat käsitteli aihetta näyttä-

” Iltalehden ”raivostuneen kansan” sijasta kriitikot suhtautuivat Marski-projektiin pikemminkin keskiäkäisesti ja purkivat luultavasti pettymystään paitsi elokuvaan ja tv-sarjaan, kenties myös siihen, että olivat onnistuneet johtamaan itsensä harhapoluille.

västi myös seuraavana päivänä (”Kenialainen poikakuoro laulaa Finlandian”, HS 16.8.2012). Lehden tarttuminen aiheeseen vauhditti kohua, joka ei ollut enää pelkästään Iltalehden ja sitä viiveellä seuranneen Ilta-Sanomien varassa.

Myöhemmin Helsingin Sanomien kulttuurisivut omistivat lähes kokonaisen sivun elokuvan ja tv-sarjan ensimmäisen jakson arvioille (HS 27.9.2012). Lehden elokuva- ja tv-kriitikoiden arvioissa Suomen Marsalkka -elokuva verrattiin toistuvasti Selinin suurhankkeeseen. Siitä huolimatta, että lehdessä oli aiemmin todettu, että Suomen Marsalkka -elokuvassa ”ollaan kaukana suurelokuvasta” (”Mannerheim-vedäty”, HS 17.8.2012).

Mutta mistä kytkentä Selinin hankkeeseen oikein syntyikään? Rinnastus Selinin toteutumatta jääneeseen elokuvahankkeeseen oli todennäköisesti tarkoituksellinen syötti, jolla Marski-projektin tekijät herättivät median kiinnostuksen omaan hankkeeseensa, ennen kaikkea projektin päätuotteeseen, eli kuusiosaiseen tv-sarjaan. Tekijöiden epäonneksi kriitikot tarttuivat syöttiin liiankin hanakasti ja keskittyivät lähes pelkästään elokuvaan, vaikka se oli vain pieni osa cross media -kokoaisuutta. Tämän vuoksi pienen budjetin kenialaiselokuva *Suomen Marsalkka* arvioitiin vakavamielisesti kuin kauan odotettua suurelokuvaa. Samalla tekijöiden kannalta tärkeimmät satsaukset ja yleisönkin kannalta kiinnostavammat tv-sarja ja sankaruutta päivittävä projekti jäivät hyvin vähälle huomiolle. Vaikka tekijät kertoivat tavoitteistaan tiedotustilaisuudessa 16.8.2012, suuri osa toimittajista ja kriitikoista oli muodostanut käsityksensä hankkeesta jo aiemmin, eikä se enää muuttunut.

Iltalehden ”raivostuneen kansan” sijasta kriitikot suhtautuivat Marski-projektiin pikemminkin keskiäkäisesti ja purkivat luultavasti pettymystään paitsi elokuvaan ja tv-sarjaan, kenties myös siihen, että olivat onnistuneet johtamaan itsensä harhapoluille. Keski-ikäisten kriitikoiden arvioissa elokuvasta ja tv-sarjasta paistoikin vahva pettymys ja osin myös moraalinen närkästys. Sen sijaan muutamat nuoremman polven kriitikot suhtautuivat varsinkin tv-sarjaan paljon myönteisemmin: ”Elokuvasiikkailu Nairobissa” (HS NYT 28.9.2012) ”Huippureality” (IS 29.–30.9.2012).

Toimittajat sivuraiteella

Operaatio Mannerheim-verkkosivuilla oli maaliskuusta 2012 lähtien päivityksiä, jotka eivät olleet tavanomaisia elokuvahankkeen tiedotteita: ”Mannerheim oli kosmopoliitti ja itsenäisyytemme historian suur mies. Harva kuitenkaan tietää hänen

merkittävästä vaikutuksestaan suomalaisen hevossiittolatoimintaan” (9.3.2012). ”Elokuvan ensimmäisenä oheistuotteena esittelemme teille Mannerheim-nuket. Niiden vaatetus on koti- maista käsityötä” (21.3.2012).

Suomen Kuvalehden toimittaja Jarmo Rai- vio pohtikin blogissaan seuraavasti (26.8.2012): ”Mannerheim-hankkeessa oli selviä merkkejä siitä, että jotakin outoa oli tekeillä”. Raivio tiivisti osuvasti myös kohun anatomian: ”Mannerheim-elokuvan herättämässä mediarai- vossa on aimo annos toimittajien närkästystä siitä, että heille (lue kansalle) on valehdeltu. Niin ei taida olla, pikemminkin elokuvan (tai ehkä pitäisi puhua jonkinlaisesta mediaprojektista) puu- haajat kertoivat jotakin, jättivät jotakin kertomatta ja antoivat tiedotusvälineiden tehdä omia johto- päätöksiään”.

Mediatutkija Veijo Hietala puolestaan ana- lysoi kokonaisuutta *Turun Sanomien* jutussa ”Operaatio Mannerheim – vuosisadan media- huijaus?” (TS 12.10.2012). Hietala piti projektia ”kunnianhimoisena yrityksenä analysoida yhtäältä median voimaa yleisön manipu- loinnissa ja toisaalta mediatuotteiden totuudellisuutta”. Kaupallisen median ”mark- kinointikikkoja” hyödyntävä ja julkisuutta taitavasti manipuloiva cross media -pro- jecti oli monille toimittajille ja kriitikoille liian outo, koska tekijänä oli tällä kertaa Yle.

Vai tuliko hanke sittenkin liian lähelle toimittajia, joiden olisi pitänyt pystyä poh- timaan myös omaa rooliaan kohuksi kutsutussa julkisuuden näytelmässä? Ainakaan *Iltalehden*, *Iltä-Sanomien* ja *Helsingin Sanomien* kirjoittelussa ei näkynyt mer- kejä siitä, että toimittajat olisivat tiedostaneet roolinsa Marski-kohun rakentajina. Yksittäisissä jutuissa oli tosin sinänsä kiinnostavia pohdintoja itse kohusta (esim. ”Yle yrittää riisua myytin”, HS 15.8.2012 ja ”Mannerheimista tehtiin houkutin” HS 18.8.2012). Näyttää kuitenkin siltä, että useimmiten toimittajat selviytyivät ongel- masta paroni von Münchhausenin tunnetulla tempulla: vetivät itsensä omista hiuksis- taan ylös mediakohun suosta, ja raportoivat kohua tapahtumien ulkopuolelta. Kansa raivostui, ja asianosaiset tyrmistyivät ilman ulkopuolista johdatusta.

Kriitikot uskoivat pettyneensä toisten tuottamiin, eivät suinkaan itse rakenta- miinsa odotuksiin. Viime kädessä kyse on median taipumuksesta esittää itsensä pikemminkin ilmiöiden raportoijana kuin niiden rakentajana. Tämä toimittajien ajoittainen medialukutaidon puute nousi parodian kohteeksi sosiaalisessa mediassa. Muunnelmat mustasta Markista karnevalisoivat uutismedian tosikkomaisen tavan käsitellä aihetta.



Mannerheim-elokuva oli vain osa laajempaa cross media -hanketta. Kohun synnyttyä tv-sarja ja sankaruutta päivittänyt projekti jäivät kuitenkin toimittajilta huomaamatta.

Perinteisen uutismedian tapa rakentaa Marski-kohua synnytti laajan omaehtoisen mediatuotannon tulvan internetissä ja sosiaalisessa mediassa. Se heijasteli 2000-luvulle tyypillistä Do it yourself ja remix-kulttuuria (esim. Grazian 2010): median kuluttajista – noista sohvaperunoista – on tullut median tekijöitä, jotka julkaisevat tuotteensa internetissä ja sosiaalisessa mediassa. Facebookissa kiersivät itse tuunatut kuvat, kuten auta minua Renny Harlin, Pekka ja Pätkä Mannerheimina tai Kekkonen. Käyttöön otettiin tietysti myös kaikkien remixien äiti, Perikato-elokuva: Hitler kuulee Suomen Marsalkka -elokuvasta⁷. Mustasta Marskista tuli ainakin hetkeksi myös osa kansankulttuurin kerrostumia, kun kahvia kaverilleen hakenut saattoi kysyä, ”otatko maidolla vai marskina?”

Esa Väliverronen on mediatutkija ja professori Helsingin yliopiston sosiaalitieteiden laitoksella. Hän julkaisi viime vuonna yhdessä Janne Seppäsen kanssa kirjan Mediayhteiskunta (Vastapaino), ja he julkaisevat myös samannimistä blogia: <http://medykblog.wordpress.com/>

Viitteet

- 1 Sekä elokuva että tv-sarja ovat katsottavissa Yle Areenassa. http://yle.fi/elavaarkisto/artikkelit/suomen_marsalkka_the_marshall_of_finland_92141.html#media=92161 (haettu 29.1.2013); http://yle.fi/elavaarkisto/artikkelit/operaatio_mannerheim_sarja_kertoo_kohutun_elokuvan_teosta_92142.html#media=92151 (haettu 29.1.2013)
- 2 Projektin verkkosivustolle on koottu myös suhteellisen laaja media-aineisto. <http://www.suomenmarsalkka.fi/operaatio-mannerheim/> (haettu 29.1.2013)
- 3 Cross medialla tarkoitetaan useita eri medioita ja julkaisualustoja hyödyntäviä mediaprojekteja. Yksinkertaisimmillaan kyse on saman sisällön jakelusta eri alustoilla tai pääsisällön yhteydessä tuotetun materiaalin, ekstran, jakelusta muilla kanavilla. Hieman tätä syvällisemmässä merkityksessä cross media tarkoittaa medioiden rajat ylittävää tarinankerrontaa ja juonenkuljetusta, johon parhaassa tapauksessa myös yleisö pääsee monipuolisesti osallistumaan. Maailmalla cross media -hankkeet ovat yleistyneet perinteisen ja sosiaalisen median sulautuessa uudenaikaisiksi mediamaisemaksi, jota jäsentää erityisesti internetin kehitys ja kaikkialle levittäytyvät medialaitteet. Varsinkin (tosi)television, iltapäivälehtien ja sosiaalisen median vuorovaikutus on muuttunut yhä tiiviimmäksi. Suomessa tämä ilmiö tosin näyttäytyi ainakin Marski-kohun perusteella uutena ja outona.
- 4 Sarja oli tammikuussa 2013 ehdolla parhaiden tv-ohjelmien Kultainen Venla -gaalassa reality-ohjelmien sarjassa, mutta ei voittanut.
- 5 <http://lehtilehti.fi/2012/08/kansa-raivostui-kansan-raivostuessa-kansan-raivostumisesta/> (haettu 29.1.2013)
- 6 Tiedotustilaisuus Yle Areenassa <http://areena.yle.fi/tv/1637661> (haettu 29.1.2013)
- 7 Remix Hitler kuulee Suomen Marsalkka -elokuvasta. Saatavana: <http://www.youtube.com/watch?v=G9ROLQVsfw4> (haettu 29.1.2013)

Medialähteet

- Aamulehti 27.9.2012. "Keitä ovat nykyajan sankarit".
- Helsingin Sanomat (HS) 15.8.2012. "Tässä on Ylen Mannerheim".
- HS 15.8.2012. "Yle yrittää riisua myytin".
- HS 16.8.2012. "Kenialainen poikakuoro laulaa Finlandian".
- HS 17.8.2012. "Mannerheim-vedätys".
- HS 18.8.2012. "Mannerheimista tehtiin houkutin".
- hs.fi 26.9.2012. "Ylen Mannerheim-elokuva ei ole ennakkokokohun arvoinen".
- HS 27.9.2012. "Afrikkalainen satu Gustafista".
- HS 27.9.2012. "Mannerheim lähtee BB-taloon".
- HS NYT-liite 28.9.2012. "Elokuvaseikkailu Nairobissa".
- HS 2.10.2012. "Mannerheim-vitsi vanheni kesken tarinan".
- Ilta-Sanomat (IS) 15.8.2012. "Kansa käy kuumana Ylen elokuvasta".
- IS 16.8.2012. "Huijasiko Yle suomalaisia?"
- IS 29.–30.9.2012. "Huippurealitya".
- Ilta-lehti (IL) 14.8.2012. "Ylen salattu yllätys: Mustaihoinen mies Mannerheimiksi".
- IL 16.8.2012. "Kansa tyrää mustan Mannerheimin".
- IL 16.8.2012. "Veteraanit järkyttyivät Mannerheim-näyttelijästä".
- IL 16.8.2012. "Näin Yleä huijattiin. Yle uutisoi omasta Mannerheim-elokuvastaan näyttävästi, vaikka ei tiennyt edes sen minibudjetista".
- IL 17.8.2012. "Leffan sivutuote nieli 150 000 euroa".
- IL 17.8.2012. "Marskin myytti murskaksi".
- IL 28.8.2012. "Minua vedettiin nenästä".
- IL 28.8.2012. "Koin äkkisokin".
- IL 27.9.2012. "Marskista tehtiin vaimon-hakkaaja".
- IL 29.9.2012. "Kenialainen satu".
- IL 7.10.2012. "Mitä valheita".
- Keskisuomalainen 17.8.2012. "Mannerheim neekerinä".
- Raivio, Jarmo: "Mannerheim-hankkeessa oli selviä merkkejä siitä, että jotakin outoa oli tekeillä". Jarmo Raivion blogi Suomen Kuvalehdessä 26.8.2012. Saatavana: <http://suomenkuvalehti.fi/blogit/paivitys/mannerheim-hankkeessa-oli-selvia-merkkeja-siita-etta-jotakin-outoa-on-tekeilla> (haettu 29.1.2013).
- Savon Sanomat 28.9.2012. "Minä, pappa ja Mannerheim".
- Turun Sanomat 12.10.2012. "Operaatio Mannerheim – vuosisadan mediahuijaus?".

Kirjallisuus

- Grazian, David (2010). *Mix it up. Popular culture, mass media and society*. New York: W.W. Norton.
- Juntunen, Laura & Väliaverron, Esa (2008). Lemmenkipeä media villiintyi pääministerin morsiamesta. *Tiedotustutkimus* 31: 2, 83–90.
- Lull, James & Hinerman, Stephen (1997). The Search for Scandal, Teoksessa Lull, James & Hinerman, Stephen (toim.) *Media Scandals: Morality and Desire in Popular Culture Marketplace*. New York: Columbia University Press, 1–33.
- Thompson, John B. (2000). *Political Scandal. Power and Visibility in the Media Age*. Cambridge: Polity Press.
- Tumber, Howard (2004): Scandal and Media in the United Kingdom: From Major to Blair. *American Behavioral Scientist* 47:8, 1122–1137.
- Tumber, Howard & Waisbord, Silvio (2004). Introduction: Political Scandals and Media Across Democracies, vol 1. *American Behavioral Scientist*, 47: 8, 1031–1039.